

ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНА ОСВІТА МОЛОДІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Бутенко В. Г., член-кореспондент АПН України,
доктор педагогічних наук, професор УНДІ естетичної освіти

***Анотація.** Стаття присвячена аналізу стану художньо-естетичної освіти учнівської молоді України. Обґрунтовано шляхи модернізації художньо-естетичної освіти, подальшого удосконалення професійної майстерності вчителів мистецьких дисциплін.*

***Ключові слова:** художньо-естетична освіта, модернізація, підготовка вчителів.*

***Аннотация.** Бутенко В. Г. Художественно-эстетическое образование молодежи и пути его модернизации. Статья посвящена анализу состояния художественно-эстетического образования учащейся молодежи в Украине. Обоснованы пути модернизации художественно-эстетического образования, дальнейшего усовершенствования профессионального мастерства учителей художественных дисциплин.*

***Ключевые слова:** художественно-эстетическое образование, модернизация, подготовка будущих учителей.*

***Annotation.** Butenko V. G. Artistically-aesthetical education of youth and the ways of its modernization. The article is devoted to analysis of situation of artistically-aesthetical education of school youth in Ukraine. The ways of modernization of artistically-aesthetical education, further improvement of professional mastery of teachers of artistic disciplines are grounded.*

***Keywords:** artistically-aesthetic education, modernization, preparation of future teachers.*

Постановка проблеми. Педагогіка як наука завжди знаходилась у стані пошуку тих шляхів, які б сприяли ефективному вирішенню актуальних проблем освіти та виховання учнівської та студентської молоді. На сучасному етапі розвитку педагогічної теорії та практики гострота та важливість прийняття вірних рішень є особливо відчутною. Адже Україна переживає період свого демократичного становлення, коли в епіцентрі уваги широкої громадськості постали питання формування людини, здатної жити й працювати за мірками високої моралі, поваги до права, шанобливого ставлення до національної культури. Усвідомлення необхідності внесення в освітньо-виховну практику відповідних змін спонукає вчених-педагогів і вчителів-практиків до її модернізації [1].

Модернізація є тим поняттям, яке символізує усвідомлену потребу суспільства у змінах, які торкаються багатьох сфер життя людини, її праці, спілкування та творчості. Сфера освіти, навчання і виховання не є виключенням у зазначеному відношенні і тому потребує свого суттєвого оновлення. При цьому слід зазначити, що оновлення не формального, атрибутивного, косметичного, а глибокого, багатоаспектного,

змістового. Саме тому сьогодні так гостро і принципово розглядаються питання модернізації освітньо-виховного процесу в Україні, виведення його на якісно новий рівень, який би відповідав запитам сьогодення і завтрашнього майбутнього.

Безперечно, у процесі модернізації освіти є своя домінанта, тобто глибоке розуміння того, чого має досягти суспільство у сфері навчання і виховання, що має стати кінцевим продуктом пропонованих змін, рішень чи дій. Такою домінантою має стати особистість з наявним потенціалом її фізичних, психічних, духовних та творчих сил. Саме тому можна вважати, що сьогодні процес модернізації освіти має бути зорієнтований на те, щоб забезпечити психолого-педагогічні умови для повноцінного, системного й цілеспрямованого ствердження людського в людині, тобто тих сил і можливостей, які дозволяють їй вибудовувати своє життя, керуючись вічними принципами розумного, доброго і красивого.

Характеризуючи актуальність вказаного процесу, слід виділити ще важливу обставину, а саме залежність модернізаційних процесів від їх учасників, тобто суб'єктів процесу пізнання, навчання, спілкування і виховання. Адже будь-яка доктрина освіти, програма чи концепція навчання так і залишається формальним актом, якщо не будуть підтримані тими людьми, які безпосередньо чи опосередковано можуть впливати на цей процес. Звідси як ніколи важливими і актуальними слід вважати питання, які стосуються психологічного забезпечення модернізації освіти, урахування тих психологічних чинників та закономірностей, які засвідчують активне включення у цей процес складного психологічного механізму людини, її почуттів, інтелекту та волі.

Виходячи з таких міркувань, можемо зазначити, що перед національною школою України поставлені складні й відповідальні завдання, для успішного вирішення яких важливо здійснити послідовні кроки у напрямі оновлення кожної ділянки, кожного напрямку освітньо-виховного процесу. Необхідність саме такого підходу до розв'язання складних завдань психолого-педагогічного забезпечення процесу модернізації освіти в Україні спонукає дослідників до глибокого осмислення існуючих резервів у сфері навчання та виховання дітей і молоді засобами мистецтва, художньої та естетичної культури.

Робота виконана за планом НДР Українського науково-дослідного інституту естетичної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідея освіти і виховання молоді засобами краси (природи, праці, мистецтва, людських взаємин та ін.) не є новою на сучасному етапі. Чимало вчених, дослідників, учителів, організаторів культурно-освітньої роботи зверталися у минулому до можливостей залучення дітей та молоді до світу прекрасного. Проте розгляд цієї ідеї переважно відбувався в контексті інших за своєю концепцією, змістом та технологією педагогічних поглядів. Прикладом цього може бути соціально або особистісно орієнтоване виховання, у якому розглядаються питання виховання красою лише як ті, що покликані виконувати додаткові або супроводжувальні функції.

Водночас, слід зазначити, що педагогіка краси не може знаходитися на узбіччі навчально-виховного процесу. Підтвердженням цього є яскраві приклади того, як розвивалися в Україні традиції навчання і виховання дітей засобами краси мистецтва, художнього слова тощо.

Підтвердженням цього є також численні форми, методи і засоби освоєння молодим поколінням цінностей етнокультури, художньої творчості, класичного мистецтва. При цьому, вказані форми методи і засоби мають конкретний зміст і водночас свідчать про наявні тенденції до взаємозбагачення. Так, народні елементи гармонійно влітаються в контекст класичного мистецтва, а жанрове різнобарв'я мистецтва дозволяє утворювати складні й панорамні об'єднання у сфері мистецької культури, засвідчуючи інтегративні процеси у діяльності за законами краси.

Усе це переконливо засвідчує наявність у національній системі освіти України унікального засобу впливу на свідомість і поведінку молодого покоління. Цим засобом є художньо-естетична освіта, тобто освіта за допомогою різних видів мистецтва, різних елементів, форм і напрямів художньої творчості, накопиченого історично досвіду естетичного освоєння навколишньої дійсності. Віддаючи належне освітньо-виховним можливостям естетичних чинників педагогічного впливу, розуміючи подальшу перспективу удосконалення системи

освіти і виховання підростаючого покоління, ми визначаємо естетику генералізованою ідеєю школи майбутнього, основою становлення й удосконалення професійної культури й майстерності працівників освіти. Ця ідея знайшла теоретичне обґрунтування і впровадження у науково-педагогічній творчості таких вчених України, як Т.І. Цвєлих, Г. П. Шевченко, О. М. Олексюк, Н.С. Миропольська, С. Г. Мельничук та ін.

Немає сумніву у тому, що сьогодні накопичено цікавий досвід теоретичного й практичного вирішення завдань художньо-естетичної освіти молоді та підготовки майбутніх учителів до творчого використання естетико-виховних можливостей різних видів мистецтва. Цей досвід є характерним для Тернопільського, Луганського, Харківського, Київського національних педагогічних університетів, Прикарпатського, Запорізького, Миколаївського держуніверситетів. На прикладі загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів України можемо констатувати, що там, де є розуміння важливості використання естетико-виховного потенціалу мистецтва, створюється відповідне художнє середовище, здійснюється естетизація навчальних приміщень, впроваджуються активні форми залучення учнівської та студентської молоді до світу прекрасного [2].

Завдання нашого дослідження полягає у тому, щоб проаналізувати наявні проблеми у сфері художньо-естетичної освіти молоді та визначити необхідні шляхи її модернізації.

Результати дослідження. На основі проведеного нами теоретичного аналізу та дослідно-експериментальної роботи можемо констатувати, що художньо-естетична освіта ще не відповідає вимогам сьогодення. Ми бачимо, що у забезпеченні й організації художньо-естетичної освіти молоді є ряд проблем методологічного, психологічного та професійно-педагогічного характеру. Можемо виділити декілька з них:

У системі художньо-естетичної освіти ще досить впливовою залишається традиція, згідно якої педагогічні зусилля зосереджені не на розвитку власне естетичних якостей особистості, а на якомога ширшому висвітленні теорії та історії мистецтва. На нашу думку, цей підхід є найменш продуктивним, адже в ньому фактично ігнорується суб'єкт естетичного ставлення, його потреби, інтереси тощо.

В існуючій практиці залучення дітей та молоді до світу мистецтва часом одним видам мистецтва надається перевага (музичне, образотворче мистецтво, література), а іншим видам художньої творчості (театр, кіномистецтво, архітектура, ландшафтне мистецтво) майже не приділяється належна увага. Це негативно позначається на формуванні художньо-естетичного досвіду молоді, руйнує цілісність її ставлення до світу художньої культури.

Педагогів певним чином сьогодні непокоїть той факт, що художньо-естетична освіта учнів і студентів переважно зводиться до навчальних занять з окремих видів мистецтва. При цьому ще дуже рідко й неефективно використовуються естетико-виховні можливості позааудиторної роботи, діяльності учнівських та студентських клубів та молодіжних об'єднань. За таких обставин молодь психологічно настроюється переважно на формальне споживання мистецтва і не бачить реальних можливостей для виявлення та реалізації власної естетичної активності у сфері художнього пізнання, спілкування та творчості.

Зазначені вище проблемні питання не можуть залишатися поза педагогічною увагою, потребують психологічного осмислення, теоретичного й практичного вирішення за участю фахівців у галузі сучасної психології, культурології, педагогіки та ін. З метою модернізації художньо-естетичної освіти молоді доцільно використати декілька програмних напрямів роботи, пов'язаних з психолого-педагогічним забезпеченням цього процесу (3).

Перший напрям модернізації художньо-естетичної освіти передбачає її оновлення та внесення відповідних змін на методологічному рівні. Адже саме на цьому рівні знаходять своє осмислення й розкриття такі питання, як сутність художньо-естетичної освіти, її мета, завдання, функції, кінцевий результат тощо. На зміну дещо обмеженого погляду на сутність художньо-естетичної освіти має прийти її усвідомлення як культурологічного явища в системі середньої та вищої школи, яке покликане забезпечити послідовне вирішення таких завдань, як:

- Розкриття естетичної цінності й виразності найважливіших якостей людини, зокрема краси її фізичних, психічних, духовних та творчих сил і можливостей.
- Розкриття естетичної цінності довкілля, тобто природного, предметного, соціального та художнього середовища, в якому перебуває людина (4).
- Розкриття естетичної цінності основних видів діяльності людини, зокрема її комунікативної, навчально-пізнавальної, професійно-трудової та креативної діяльності.

Другий напрям модернізації художньо-естетичної освіти передбачає цілеспрямоване вирішення низки питань психологічного змісту. Звернення до цих питань зумовлене тим, що учасниками художнього діалогу є люди, які відрізняються за своїм віком, життєвим досвідом, художніми уподобаннями, естетичними інтересами тощо. Саме тому досить гострим сьогодні постає питання щодо психологічного забезпечення естетичної активності учасників духовно-практичного зв'язку зі світом мистецтва.

З метою успішного вирішення зазначених питань та психологічного забезпечення модернізації художньо-естетичної освіти вважаємо доцільним:

- Урахування в процесі організації художнього діалогу таких проявів особистості, як її художні інтереси, ціннісні орієнтації у сфері мистецтва, естетичні потреби.
- Оволодіння учасниками духовно-практичної взаємодії з мистецтвом необхідними способами художнього сприймання, естетичної оцінки та творчої інтерпретації явищ художньої культури.
- Набуття у дитячому та юнацькому віці досвіду самостійного спілкування зі світом мистецтва, організації пізнавальної діяльності у сфері художньо-естетичної культури, а також участі у художньо-творчій діяльності.

Третій напрям модернізації художньо-естетичної освіти спрямований на успішне розв'язання складного комплексу питань професійно-педагогічного змісту. Це питання, пов'язані з діяльністю вчителя мистецьких дисциплін, викладача художньої культури тощо.

Від їх професійної компетентності, естетичної освіченості, педагогічної майстерності, володіння системою освітніх технологій залежить ефективність художньо-естетичної освіти. Сьогодні на зміну вузько профільної спеціалізації вчителя мистецьких дисциплін має прийти вчитель художньої та естетичної культури. Для цього потрібно:

- У процесі професійної підготовки майбутніх вчителів забезпечувати формування у них системи естетичних цінностей, необхідних для їх повсякденного життя, спілкування і навчання дітей.
- Оволодіння майбутніми вчителями необхідними технологіями використання художньої та естетичної інформації у процесі викладання окремих навчальних дисциплін, організації позакласної виховної роботи.
- Залучення майбутніх вчителів, організаторів дитячих колективів до культуротворчої діяльності з метою набуття необхідних вмінь і навичок збереження та примноження художніх та естетичних цінностей українського народу.

Отже, здійснений нами аналіз зазначеної проблеми дозволяє зробити такі **висновки**:

1. Художньо-естетична освіта є важливим чинником формування особистості, розвитку її найважливіших фізичних, психічних, духовних та творчих сил. Глибоке розуміння потенційних можливостей художньо-естетичної освіти дозволяє вибудовувати на її основі стратегічні лінії педагогічного впливу на особистість та підготовку її до життя, праці і творчості з урахуванням законів краси.
2. Сучасний стан функціонування художньо-естетичної освіти в Україні не можна вважати задовільним в силу того, що ідея залучення дітей та молоді до світу краси ще не набула достатнього усвідомлення серед працівників освіти, а здійснювані кроки педагогічного впливу побудовані з урахуванням естетичних вимог, мають ще епізодичний характер і не засвідчують вирішення цих питань на системному рівні.
3. Модернізація художньо-естетичної освіти дітей та молоді є перспективною програмою, яка передбачає суттєве оновлення

принципів, змісту, форм і методів роботи у зазначеному напрямі. Для цього потрібні конкретні зміни теоретико-методологічного, психологічного та професійно-педагогічного змісту. Лише за таких умов художньо-естетична освіта перетвориться у вагомий чинник формування особистості, здатної жити і діяти за законами краси.

Література

1. Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні. 1922-2002. Збірник наукових праць / Академія педагогічних наук України. – Частина I. – Харків: “ДВС”, 2002. – 640 с.
2. Максимчук Ю. В. Естетичне виховання студентської молоді у процесі клубної роботи: Методичний посібник. – Херсон: Айлант, 2003. – 44 с.
3. Бутенко В. Г. Педагогічні умови ефективного використання художнього середовища в естетичному вихованні школярів // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в сучасних умовах: Збірник наукових праць. – Херсон, ХДУ, 2004. – С. 36-38.
4. Дубовик Л. П. Підготовка майбутніх учителів праці до створення естетичного середовища в шкільних приміщеннях: Автореф. дис. канд. пед. наук. – Тернопіль, 2004. – 21 с.

ЕМОЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК ПОКАЗНИК ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

Кондрашова Л. В., доктор педагогічних наук, професор,
академік МАТО і МСАО ім. Я. Коменського,
Криворізький державний педагогічний університет

***Анотація.** В статті розглядається роль емоційної культури у становленні професіоналізму сучасного вчителя. На основі аналізу результатів педагогічного експерименту запропоновані шляхи формування емоційної культури у студентів педагогічних вищих навчальних закладів.*

***Аннотация.** Кондрашова Л. В. “Эмоциональная культура как показатель профессионализма современного учителя”. В статье рассматривается роль эмоциональной культуры в становлении профессионализма современного учителя. На основании анализа результатов педагогического эксперимента предложены пути формирования эмоциональной культуры у студентов педагогических высших учебных заведений.*

***Annotation.** Kondrashova L. V. “Emotional culture as index of professionalism of modern teachers”. In the article the role of emotional culture is examined in becoming of professionalism of modern teachers.. On the basis of analysis of results of pedagogical experiment the ways of forming of emotional culture at the students of pedagogical higher educational establishments are offered.*